

Píše Jürgen Serke

(E*forum, 21. 06. 2017)

Německý literární publicista **Jürgen Serke** (nar. 1938) zasvětil své životní dílo pronásledovaným a dlouho opomíjeným umělcům, mezi nimiž významné místo náleží moderním spisovatelům českým a spisovatelům německým z českých zemí. České prostředí poznal J. Serke v letech 1967/68, kdy z Prahy pro zpravodajskou agenturu UPI ve Frankfurtu nad Mohanem referoval o „pražském jaru“. Serkovy pozdější časopisecky publikované literární reportáže (zvl. v časopise Stern) a realizované výstavy (nyní stálá expozice Nebe a peklo let 1918 až 1989 v Muzeu pronásledovaných umění v Solingenu), na nichž mohl prezentovat dlouhá léta shromažďované fotografie, dokumenty, rukopisy, dopisy a zvláště knihy, seznámily německé publikum s vrcholnými reprezentanty české literatury 20. století a rovněž se zaniklým světem německy psané literatury z Prahy, Čech a Moravy.

Perzekvovaným autorům věnoval Jürgen Serke několik knih: vedle německých spisovatelů a básníků, jejichž knihy byly páleny hitlerovským režimem (Die verbrannten Dichter, 1977), se Serke zabýval také autory postiženými poválečnými totalitárními režimy. Literární portréty v jeho knize Vypuzení básníci (Die verbannten Dichter, 1982) mapují tvorbu a životní osudy východoněmeckých, českých a polských spisovatelů žijících v exilu a zahrnují mj. Jiřího Grušu, Milana Kunderu, Pavla Kohouta nebo Ivana Blatného - zvláště posledního Serke pro západní svět doslova objevil. V samostatné knižní publikaci pojednal autor také svobodomyšlné spisovatele z východního Německa, kteří zůstali „doma v exilu“ a ve svém odporu vůči režimu se inspirovali osobnostmi Charty 77 (Zuhause im Exil, 1998).

Životním osudům a dílu německy mluvících autorů z českých zemí se pak věnoval v době normalizace, která výzkumu ani zviditelňování této problematiky v Československu nijak nepřála. Jeho kniha Böhmisches Dörfer. Putování opuštěnou literární krajinou zahrnuje na padesát portrétů spisovatelů, kteří pocházeli z českých zemí, psali německy, byli vesměs postiženi nacistickým režimem, někteří z nich i následnou komunistickou diktaturou. Jde o autory, kteří doslova zmizeli z naší paměti, a Serkova publikace, vydaná v němčině v roce 1987, nasměrovala pozornost zahraničí na složitý kulturní a geopolitický vývoj našeho regionu. Český překlad knihy rozšířil autor o portrét básníka-malíře Petera Kienu (Triáda 2001), kniha získala hlavní ocenění v prvním ročníku Magnesia litera (2002).

Jürgen Serke otevřel svými články a knihami řadě lidí cestu k důležitým čtenářským i osobním setkáním a objevům. Jedno z takových setkání dokumentuje i text-příběh o spisovateli a překladateli Ivana Blatného Franku-Wolfu Matthiesovi, který Serke

napsal pro E*forum a který dnes publikujeme. Jürgen Serke obdrží v pátek 23. června 2017 Cenu Gratias agit za šíření dobrého jména České republiky v zahraničí.

Eva Jelínková

Láska na první pohled

Německý básník se učí česky, aby přeložil Ivana Blatného

Toto je nádherný příběh napsaný minulostí pro budoucnost. V listopadu minulého roku jsem obdržel neobyčejnou knihu spolu s dopisem: „Vážený pane Serke, jednoduše teď doufám, že si na mě alespoň matně vzpomínáte, a posílám Vám tuto právě vydanou knihu, neboť jsem koneckonců právě Vám hluboce vděčný, že jste mě seznámil s básníkem Ivanem Blatným. Je to pro mě tím, čemu se často až příliš lehkovážně říká ‚láska na první pohled‘.“

Kniha, kterou jsem držel v ruce, byla čtvrtým svazkem lyriky Ivana Blatného s názvem *Hilfsschule Bixley* - básně *Pomocná škola Bixley* doposud platily za nepřeložitelné. Nyní mám již tyto bibliofilsky vypravené svazky všechny. Jsou to přebásnění z češtiny německého básníka Franka-Wolfa Matthiese, který kongeniálně vystihl Blatného smyslnost, rytmiku a akustické tvárné momenty. K tomu koláže berlínského malíře Lutze Leibnera (nar. 1949) takové intenzity, jaká je cítit v kolážích Jiřího Koláře (1914–2002), přítele Ivana Blatného. Vzpomínám si, jak se jednatřicetiletý Matthies spolu se svou ženou Patricií, která je středobodem jeho lyriky, objevil v roce 1982 v mém domě v Großhansdorfu u Hamburku, a to jen kvůli Ivanu Blatnému. Toho jsem rok předtím vyhledal v psychiatrickém zařízení St. Clement's Hospital v anglickém Ipswichi a uveřejnil jeho portrét v časopise *Stern*. Třicet tři let předtím krátce po komunistickém puči v Československu v roce 1948 se Blatný odpojíl od delegace Syndikátu českých spisovatelů v Londýně, uprchl na psychiatrii, a unikl tak komunistickému pronásledování ve své zemi.

Ivan Blatný, narozený v roce 1919 v Brně, byl ve své vlasti známý jako autor čtyř básnických sbírek. Po svém útěku do Londýna byl označen za vlastizrádce. V Ipswichi ho objevila nemocniční sestra Frances Meacham. Ona, která se během druhé světové války zamilovala do českého pilota a naučila se česky, se postarala o to, aby Blatného básně, které na psychiatrii psal, neputovaly do odpadkového koše. Mrs. Meacham tyto básně schraňovala u sebe doma a mnoho z nich poslala do Kanady do českého exilového nakladatelství Sixty-Eight Publishers, kde byly zveřejněny.

To vše je dnes v České republice známo. Když Blatný v Anglii v roce 1990 zemřel, byla jeho urna uložena na hřbitově v Brně. Jeho dílo je v České republice opět dostupné. Jedna sbírka poezie existuje i v německém překladu: *Stará bydliště*, přeložená Christou Rothmeierovou pod titulem *Alte Wohnsitze*. Opus magnum, *Pomocná škola Bixley* v němčině, bylo avizováno před deseti lety, nikdy ale k vydání nedošlo. Proto také můj nevěřící údiv, když jsem čtvrtý svazek básní držel v ruce.

Frank-Wolf Matthies a jeho přítel malíř Lutz Leibner nechali vytisknout všechny čtyři svazky na vlastní náklady. V počtu padesáti exemplářů, které budou rozdány přátelům. V jednom ze svazků se píše: „Věnováno Jürgenovi Serkemu, bez kterého by tato kniha nebyla.“ V jiném: Jürgenovi Serkemu, který mi otevřel tento svět a umožnil mi do něj vstoupit.“

To člověka potěší a zároveň vyleká, takže probere všechny knihy od Franka-Wolfa Matthiese, které stojí v knihovně, a hledá nějaké vysvětlení, proč vynesl na světlo básníka Ivana Blatného. Matthies, narozený v roce 1951 ve východním Berlíně, se v letech 1979, 1980 a 1981 zviditelnil třemi svazky lyriky a prózy, nikoli v NDR, ale na Západě v nakladatelství Rowohlt. Po boku své skálopevné lásky manželky Patricie, která je mu dodnes oporou. Žije a píše pravdivě v zemi, ve které člověk pravdivý být nesmí.

Ve východním Berlíně je dvakrát zatčen. To, co napsal, je státní bezpečností (Stasi) vyhodnoceno jako „urážka a potupa“ stranického režimu SED. V roce 1981 jej a jeho rodinu nechají vycestovat. Ve svém západoberlínském domě se jich ujímá Günter Grass. Matthies zůstává takový, jaký byl vždy i ve východním Berlíně: nepoddajný. Takže se rychle stává nepohodlným i na Západě. „Podvol se jen kvůli lásce.“ Tato věta někdejšího francouzského odbojáře Reného Chara by mohla být i jeho životní maximou.

Se svým obrovským zoufalstvím se ještě jednou objeví ve významném nakladatelství: v Suhrkampu mu vyjde kniha *Tagebuch Fortunes*. Následuje řada knih u menších nakladatelů. Dlouho bojuje sám se sebou, s vlastními traumaty a s NDR. Básník sám sobě terapeutem. Jeho moderní verze *Aeneis* je velkým prozaickým dílem, které dnes již zůstává ve Spolkové republice bez povšimnutí. Stále znovu jde o to, najít cestu z traumatizující situace let mládí v NDR.

V *Tagebuch Fortunes* (1985) se poprvé objevuje Ivan Blatný s jednou básní z mého portrétu o tomto básníkovi v Ipswichi (*Die verbannten Dichter*, 1982). Přeložil ji pro mě Jiří Gruša, který se mnou Blatného navštívil. Gruša měl tlumočit z češtiny. Nebylo to potřeba. „Mluvte německy,“ řekl mi tehdy jednašedesátiletý Blatný, „němčina byla jazykem mé babičky. Je to jazyk mých přání. Babičce jsem se s nimi svěřoval.“

Matthies říká: „Od vašeho textu ve *Sternu* a pak ve vaší knize je ve mně Blatný stále přítomen. Udržuje mě při životě. Když se cítím špatně, vytáhne mě z toho.“ V roce 2013 utrpěl Frank-Wolf Matthies těžkou mrtvicí. Je téměř zázrak, že ochrnutí po roce překonal.

Dnes bydlí Matthies na okraji Oranienburgu u Berlína. Jeho čtyři děti jsou už dávno dospělé. Jeho žena, učitelka, je nyní v důchodu. A tak když je navštěvuji, nacházím pár podobný Filémónovi a Baucis. On, štíhlý muž vysokého věku, právě překonal zápal plic.

Po mrtvici Matthies začal s přebásňováním Blatného. „Říkal jsem si, pokud si to chceš přečíst, tak už je pomalu na čase.“ A tak se odhodlal uplatnit češtinu, kterou si sám osvojil, ve svých německých přebásněních. Učení se českému jazyku nazývá budováním důvěrného vztahu. „Kdybych se měl zeptat sám sebe, jestli existují básníci, kterým důvěřuji a kteří mohou důvěřovat mně, pak by to byli Friedrich Hölderlin, Friedrich Nietzsche a Ivan Blatný.“

Matthies to říká tak, jako kdyby všichni, jejichž jména zmiňuje, byli ještě naživu. Nosí je v sobě. Když mluví o Blatném, říká: „Jeho jazyk zpívá. Každé slovo udává další slovo. Blatný žil čtyřicet let v naprosto cizí kultuře. Nebyl tam vlastně nikdo jeho vlastního jazyka. A pak zázrak této lyriky.“

Všem třem Matthiesem obdivovaným básníkům se přisuzovaly bludy, šílenství. Pokud tomu tak je, byla to vrcholná doba básnictví. Matthies vysvětluje tyto charakteristiky jinak: „Jen to, co existuje ve fantazii, skutečně existuje – žije, jedinečně, univerzálně, nesmrtelně.“

V přebásnění *Pomocné školy Bixley* dává Matthies chaosu katastrofického 20. století strukturu vzpomínky z Blatného představivosti. Blatný a Matthies ukazují disonanci jako tajemství harmonie. Matthies připojil k Blatného básním objemný poznámkový aparát – kvůli častému užívání reálných osobních a místních jmen a historických dat. Ukazuje také, jak Blatný přepínáním z českého do anglického nebo německého jazyka bránil a udržoval pohromadě svoji Evropu.

www.ipsl.cz